

בפורים יכול האדם להגיע לדרגה להוציא מתוכו את כוחותיו ומעלותיו הייחודיים!!!

ומבאר בזה"ל: "אמנם תמיהתו, למה כשנמשלו בכל אילנות טובות בא נאמר 'פה פרי תואר' וכאן נאמר שבח זה. על זה תירץ, מפני שהשבח בא על ידי יסורין שמקבלים באהבה ואין מהרהרים אחר הנהגתו ית"ש, ולכן מוצאים חן כל כך בעיני השי"ת שקרא אותן יפה פרי תואר. וזאת העצה אחרונה בגמ' (מכות כד.) 'בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה', ובכל מה שהחושך מתגבר יותר, יש שבח לקבל באהבה ולבל להרהר כלל", עכ"ל.

בספה"ק ייטב לב וכמו"כ בספה"ק שם משמואל הקשו על דברי המדרש, שלכאור' פשטות דברי הפסוק משבח את כלל ישראל כאשר מדמה אותם לזיתים, אולם בדברי המדרש לכאור' נשמע נימה של ביקורת על כלל ישראל שאינם עושים תשובה אלא מתוך אילוץ שמאלצים אותם וחובטין בהם אומות העולם, והרי אין זה שבח, שאינם באים לידי תשובה מאהבה.

« מהו עומק מטרת היסורים בהקשר לתשובה? »

כדי להבין את דברי המדרש, צריכין להקדים את דברי הבית הלוי שמבאר הדק היטיב את עומק הנהגת ה' כאשר מכריח את האדם לשוב אליו ע"י יסורים ו'בעיטות'. וז"ל: "לכאורה יש להבין הא דהקב"ה חיוק את לב פרעה, והרי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו (ע"ז ג א), ומה חטא פרעה אחרי כי השי"ת חזק לבו לבל ישלח. וכבר נתקשו רבים בזה."

"והנכון בזה, דפרעה בעצם רצונו היה חפץ לבל לשלחם, ורק המכה הכריחתו לעשות נגד רצונו, ומה דנעשה בהכרח אין בו ממש, וכמאמר המפורסם ההכרח לא ישובח ולא יגונה, ומש"ה חיוק ה' את לבו, ולא שנתן בלבו שלא ירצה לשלח, רק חיוק לבו עד כדי שיסור ממנו יראת המכה ונשאר כמקדם על רצונו העצמי ושוב לא רצה לשלח מדעת עצמו, דהרי גם אם היה משלח ע"י הכרח המכה אינו רק אנוס ולא נחשב למאומה."

"וזהו שאמר הכתוב כי אם מאן אתה לשלח (שמות ט, ב), פירוש, שמה שתשלח ע"י הכרח של המכה לא יועיל לך להסיר המכות מעליך כל זמן שלא תרצה ברצונך העצמי לשלח."

וממשיך הבית הלוי ומבאר: "והא דמהני תשובה ע"י יסורין, היינו שהיסורין יעוררו האדם מתרדמת הסכלות ויבין בשכלו את אשר העוה, ויתחרט על מה שעשה חרטה גמורה, עד כי גם אם היה סר מעתה חרדת היסורין ממנו ג"כ לא ישוב לכסלה, ומש"ה מהני שפיר."

"ובחינה זו מצינו בישראל. והטעם משום דברצון הפנימי המה לטוב, ורק דע"י סיבות חיצוניות או פיתוי של יצה"ר מביאם לחטא, מש"ה מהני תשובה גם ע"י גלות ויסורים, דהיסורים אינם באים רק להתגבר על הסיבות ומסיר מהם הסיבה שהביאם לחטוא ונשארים על רצונם הפנימי בעצם."

"וזהו דאיתא במס' מנחות (דף נג:) דבשעת החורבן אמר הכתוב על ישראל כי קעתכי אַז תַּעֲלֶזְי (ירמיהו יא, טו), אמר אברהם, שמה מעתה אין להם תקנה, פירוש, דגם אם ישובו ע"י יסורי הגלות הרי הוא הכרח ואינו מועיל,

« כלל התבקשו להביא שמן זית או זיתים...?? »

כתוב בפרשה וְאַתָּה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ (שמות כז, ט), והקשה החתם סופר, למה צוה ה' שיביאו בני ישראל למשה שמן זית, לכאור' היה לו לצוותם שיביאו הזיתים, וחכמי הלב הם יעשו מהם שמן, וכמו שהביאו שאר דברים ומהם עשו מה שהיו צריכים להמשכן, כגון שהביאו זהב לעשות בו כלים, ותכלת לארוג בו בגדי כהונה, וסממנים לעשות בו צבע.

והנה, אי' בגמרא **שבת** (פח.) בזה"ל: "וַיִּתְּצֵבוּ בְּתַחֲתֵית הֶהָר (שמות יט, יז), א"ר אבדימי בר חמא בר חסא, מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם, אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. א"ר אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא (פירש"י, שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה שקבלוה באונס). אמר רבא, אעפ"כ הדור קבלוה בימי אחשורוש (פירש"י, מאהבת הנס שנעשה להם), דכתיב קִיְמוּ וְקָבְלוּ הַיְהוּדִים (אסתר ט, כז), קיימו מה שקבלו כבר", עכ"ל הגמ'.

ויש להקשות, דהלא שנינו במס' מגילה (ד.), "גדולה הסרת הטבעת יותר ממ"ח נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל, שכולן לא החזירום לטובה, ואילו הסרת הטבעת החזירום למוטב". ומבואר מכאן שבני ישראל שבו בתשובה מחמת היראה, ואילו במס' שבת מבואר שקבלו את התורה באהבה, ואדרבה, קבלה זו השלימה את הקבלה שהיתה במעמד הר סיני שנעשתה ע"י כפיה.

והנה עוד אמרו רז"ל הק' (במדרש רבה פרשה לו), בזה"ל: "וְאַתָּה תִּצְוֶה, הו"ד זית רענן יפה פרי תאר קרא ה' שֶׁמֶךָ (ירמיהו יא, טז), וכי לא נקראו ישראל אלא כזית הזה בלבד, והלא בכל מיני אילנות נאים ומשובחים נקראו ישראל, בגפן ותאנה שנאמר גִּפֶן מִמְּצִרִים תִּסְיַע (תהלים פ, ט) תאנה שנאמר כְּבֹכֹרָה בְּתֵאֵנָה בְּרֵאשִׁיתָהּ (הושע ט, י), כתמר שנא' זאת קוֹמְתָךְ דְּמֵתָה לְתִמְרָה (שיר השירים ז, ח), כארז שנא' כְּאַרְז בְּלִבְנוֹן יִשְׁגָה (תהלים צב, ג), כאגוז שנאמר אֶל גִּנְתֵּי אֲגוֹז יִרְדְּתִי (שיר השירים ו, יא). וקראן בכל מיני שלחים, שנאמר שְׁלַחֶיךָ פְּרֹדֶס רְמוֹנִים (שיר השירים ד, י), ובא ירמיה לומר זֵית רֵעֲנָן יפה פרי תאר."

"אלא מה הזית הזה עד שהוא באילנו מגררין אותו ואח"כ מורדין אותו מן הזית ונחבט, ומשחובטין אותו מעלין אותו לגת ונותנין אותו במטחן ואח"כ טוחנין אותו ואח"כ מקיפין אותו בחבלים ומביאין אבנים ואח"כ נותנין את שומנן, כך ישראל, באין עובדי כוכבים וחובטין אותם ממקום למקום וחובשים אותן וכותפין אותם בקולרין ומקיפין אותן טרטיטין ואח"כ עושים תשובה והקב"ה עונה להם, מנין שנא' וַיִּאֲחֲזוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל (שמות ב, כג). וכן בצר לך ומצאונך וגו' כי אל רחום ה' אֱלֹהֶיךָ (דברים ד, ל-לא). הוי זית רענן יפה פרי תאר", עכ"ל המדרש.

השפתי צדיק עומד על דברי המדרש ושואל, שלכאור' מה תמה המדרש וכי רק לזית נמשלו ישראל, אה"נ דכמו שנמשלו לשאר אילנות הטובים כן נמשלו לזית, וכי כתוב במדרש שכלל ישראל נמשלו רק לזית."

ולכאורה צ"ב, מה בער לר' זירא דוקא עכשיו בזמן לחץ כ"כ לומר להם דין בהלכות טריפות, במקום להגיד להם כמה מילות חיזוק על מצבם וכדי לעודד רוחם.

אלא הביאור בזה הוא, שרבי זירא הבין שמצבם הגרוע של יהודי פומפדיתא כעת הוא בבחינת 'מרה', מקומם הוא מקום מרה, כי מר להם מן הצרות, עקב כך, הם עלולים ליפול למצב של יאוש, המרה שחורה, ואולי אף עלולים להגיע לידי שמד רוחני, חלילה.

לכן התכוון רב זירא אך לעודדם באמרו להם 'כזית שאמרו במקום מרה', כלומר, בזמן שמר להם לישראל זהו החיות שלהם, כי על ידי הייסורים הם מתחילים להאיר, כאותו הזית שאחרי שחובטין בו הוא נותן שמנו.

« מהו עומק מטרת הייסורים בהקשר לתשובה? »

ועפ"ז מובן שאין כאן שום סתירה בין דברי הגמ' במגילה שנראה שתשובת ישראל היתה מתוך פחד ויראה, ובגמ' שבת מבואר דהיה תשובה מאהבה, שהרי כאמור, הצרות שכלל ישראל עברו באותו זמן, זה היה רק לסלק הקליפות ואז ממילא נתגלה הפנימיות ונתקרבו אל הקב"ה ועשו תשובה, ואז בהיגלותם מלכינו את אהבתו הרבה אליהם, או אז הגיעו והעפילו למדריגה גבוה כ"כ עד שהדר קבלוהו מאהבה.

וכמו שמבאר הגר"א זצ"ל במגילה, שמכיון שהנס של פורים ה' במצב של הסתר פנים, ובעת של הסתר פנים ראו כלל ישראל את גילוי אהבתו ית' אליהם, לכן רק בשעה זו הגיעו לדרגה של קבלת התורה מאהבה, דרגה שלא הגיעו אליה במעמד הר סיני למרות כל הגילויים והנסים שהיו שם.

והגר"א מוסיף שם בדבריו וכותב בזה"ל: "משל למלך שהיה לו בן יחיד, והיו השרים מתקנאים בו מחמת שראו גודל אהבת המלך עליו. לימים חטא הבן לאביו וגירש אותו ליער, וסבר הבן שאביו עזב אותו ושכח אותו. אבל אביו ברחמיו על בנו היה מתיירא שמא יפגעו בו חיות רעות שביער או שריו השונאים אותו, מה עשה, שלח עבדיו המשרתים אותו לתוך היער, אך אמר להם שאל ידע בנו מזה כדי שיחזור מחטאיו אשר עשה, לימים בא עליו דוב ובא אחד מעבדי אביו והצילו, וסבר הבן שהוא מקרה, אחר כך בא שר אחד משונאיו ועמד אחד מעבדי המלך והצילו מידי, והבין הבן כי אי אפשר שיהיה מקרה כל כך תכיפה תמיד, והבין שזאת עשה אביו, ונתקעה אהבת אביו בלבו וחזר בתשובה שלימה."

כך, הקב"ה שלח אותנו בגלות, והיה מתיירא שמא יפגעו בנו הדובים הקשים, שלח איתנו עבדיו המשרתים ועושה לנו ניסים על ידיהם, אך הוא בהסתר פנים, אך שמרדכי ואסתר ודורו ראו והבינו שזאת הוא מן השמים וקבלו עליהם את התורה באהבה רבה, ע"ל. נמצא שדוקא בתוך החשכות מתנוצץ גילוי אהבתו ית' אל בניו.

ולפי"ז מתורץ ג"כ קושיית החתם סופר שהבאנו בראש דברינו, שלכאור' למה צוה השי"ת להביא שמן זית זך, ולא את זיתים. אלא שהתורה הק' רצה בזה לרמז לנו, דכלל ישראל נמשלו לתהליך עיבודו של הזית, שיש לכל אחד ואחד כוחות טמונים וחבויים עמוק עמוק בנפשם, והוא צריך להוציא אותם מכה אל הפועל. ואל ימתין עד שיבואו להכריח אותו להוציאם ע"י כתישה ובעיטה... אלא שמעצמו יתבונן על הדברים הטובים והמעלות המיוחדים שבו, ויעמול בעמל המידות להמציא תכונותיו ומידותיו הטובים כלפי חוץ להועיל בהם לבאי עולם.

'יצאה בת קול ואמרה זית רענן יפה פרי תאר (שם), מה זית מוציא שמנו ע"י כתישה אף ישראל חוזרין בתשובה ע"י ייסורים."

"דימה אותם לזית שמוציא שמנו ע"י כתישה, דהמכתשת אינו מוסיף בו שמן כלל רק מוציאה שמן של הזית בעצמו, דמקודם היה השמן מבלע בליע תוך הזית ולא נראה החוצה, והכתישה הביאו לידי גילוי, שיצא לגילוי הדבר הנבלע בפנימיות של הזית. כן ישראל, ע"י הייסורין נגלה רצונם הפנימי שהיה בלוע בהם עד כה."

"וי"ל עוד, דדימוהו לזית, דהזית בעצמו הוא מר, וכמו שאמרו חז"ל (ערוכי' יח): יהיה מזונותי מרורין כזית, והוא נמתק ע"י האור, והרי האור אינו מוסיף בו מתיקות כלל, ומוכרח דבזית יש בו בעצמו מתיקות רק שנבלע בו מרירות מן העץ והאור מוציא מרירות שנבלע בו, ונשאר על עצם מתיקות שלו. כן ישראל חוזרין בתשובה ע"י ייסורים."

"משא"כ המצריים, אם חוזרים בתשובה ע"י ייסורים, הרי הוא כממתיק דבר מר, שהוא מר בעצם, ע"י שנותן בו דבר מתוק, דהמרירות שבעצמו הוא אינו נמתק כלל, והוא בו בפנימיותו, רק שהמתיקות שנתן בו מבחוץ גבר על המרירות שלו ואינו נרגש, והמתיקות של עתה אינו של אותו דבר בעצמו. כן במצריים, התשובה שע"י ייסורים אינו מעצמם, והטוב של עכשיו אינו שלהם כלל, רק של אותו דבר המכריחו וגובר על הרע של עצמם שלא יודע, ומש"ה לא היה מהני בהו", עכ"ל הבית הלוי.

ועד"ז מבאר גם השם משמואל וז"ל: "אבל הפירוש הוא, דהנה לכאורה נראה שתשובה כזו ע"י ייסורין ר"ל אין בה כ"כ שבח, ע"ז בא לומר שאינו כך, שהרי זית כך צורתו, שיתן שמנו אחר כל המעשים, ומ"מ זה שבחו, כי ע"י המעשים אינה נולדת לו תכונה אחרת, רק שמקודם היה טמון שבחו בפסולת המקיפו, ומשקין מפקד פקיד, וכשמסלקין הפסולת ממילא נתגלה שבחו וטבעו."

"כן ישראל, בעצם הם טובים, רק לפעמים במקרה, פסולת מקיפתם, וכשמסירין הפסולת ממילא נתגלה עצם ישראל. וכעין שכתב הרמב"ם (הל' גירושין סוף"ב) בטעם כופין אותו עד שיאמר רוצה אני."

"וע"כ אמרו ז"ל (ברכות ז): 'טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר ממאה מלקיות' כי כל פעולת המלקיות היא רק לקרוע סגור הלב וממילא נתגלה עצם ישראל, ק"ו למרדות בלבו של אדם שמעצמו התעורר עצם ישראל והנקודה הפנימית לצאת מתוך החושך", עכ"ל ק."

« למה בער לרבי זירא לומר הלכה בעניני טריפות בעת בריחה מליסטים? »

ולפי דברי המדרש הנ"ל מסבירים בספרי הדרוש (מובא בספרו של הגאון רבי יעקב ניימן זצ"ל, דרכי מוסר), את דברי הגמ' (חולק מו) שא"י שם בזה"ל: "הוא פולמוסא (-חבורה של ליסטים) דאתא לפומבדיתא, ערקו (-ברחו) רבה ורב יוסף, פגע בהו רבי זירא. אמר להו, ערוקאי, כזית שאמרו במקום המרה ובמקום חיותא", עכ"ל הגמ'.

[הגמ' שם בפרק אלו טרפות עוסקת בכבד של בהמה, שהתאכל כתוצאה ממחלה וכדו', ההלכה היא, שאם נשתייר ממנו כזית (שיעור ניפחו של זית), אזי הבהמה כשרה באכילה, מעט הכבד הזה, הכזית שנותר, מציל את הבהמה מלהיחשב טריפה (שכן במצב כזה, שנותר חלק מהכבד, אפילו אם רובו נאכל, הכבד יכול להתאושש, והבהמה ממשיכה לחיות), כך עולה, שאם אחרי השחיטה גילו שנותר כזית מן הכבד, הבהמה כשרה.

בא רבי זירא והוסיף, שכל זאת בתנאי, שאותו חלק הכזית כבד שנותר, נמצא בצד הסמוך ל'מרה' (-איבר הסמוך לכבד), זהו שאומרת הגמ' שם 'כזית (-כבד) שאמרו (-שמתיר את הבהמה, דוקא שהוא נותר) במקום מרה (-בצד המרה)'.